

PARLIAMENT
OF THE REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Puo ya Pulo ya Palamente

*"Ho keteka letlotlo la tokoloho ka ho tiisa
maqhama pakeng tsa Palamente le Batho"*

Hlakola ke kgwedi e bohlokwa Palamenteng le Mafrika Borwa kaofela. Ke nako ya ho itlahlaha, ho nahanela pele le ho hlophisa dithoko tse ka sehlohlolong tsa naha ya rona. Selemong se seng le se seng ka Hlakola Puo ya Pulo ya Palamente e a etsahala, ha Mopresidente a bua le setjhaba jwalo ka hlooho ya naha.

Puo ya Pulo ya Palamente ke eng?

Puo ya Pulo ya Palamente, ha ho bulwa Palamente selemong se seng le se seng, ke puo e lebisitsweng setjhabeng ke Mopresidente wa Rephaboliki ya Afrika Borwa. Puo e behwa Sebokeng sa Kopanelo sa Ntlo ya Seema sa Naha (NA) le Ntlo ya Lekgotla la Naha la Diprovinsi Palamenteng. E tsepame hodima maemo a jwale a dipolitiki le a setjhaba le moruo wa naha. Kopano e bitswa ke Mopresidente mme e tsamaiswa ke Sepikara sa Seboka sa Naha le Modulasetulo wa Lekgotla la Naha la Diprovinsi. Ke e nngwe ya diketsahalo tse sa atisang ho etsahala moo makala a mararo a mmuso, e leng Moifo wa Phethahatso, o emetsweng ke Mopresidente, Motlatsi wa Mopresidente le Matona: Lekgotla la Molao, le emetsweng ke Moahlodi e Moholo le Dipresidente tsa Boahlodi; le Ketsamelao, e emetsweng ke Ditho tsa Palamente (diMP), a kopanang kaofela sebakeng se le seng. Ditho tsa setjhaba le tsona di a mengwa Puong ya Pulo ya Palamente ho tla ba le seabo ketsahalong ena e nang le seabo sa bohlokwa kahong ya setjhaba sa rona.

Hobaneng Puo ya Pulo ya Palamente e le Bohlokwa?

Puong ena, Mopresidente o totobatsa diphihlello le diphephetso tseo ho ileng ha tobanwa le tsona selemong se fetileng le ho rala mmapa bakeng sa selemo se hodimo. Puo ena e ama dipolitiki, moruo le ditaba tsa setjhaba mme hape le ho lekola maemo ka kakaretso a naha ya Afrika Borwa. E bolela ka maemo ka hara naha mmoho le dikamano tsa yona Afrika le mose. Puo ya Pulo ya Palamente ke mokgwa o bohlokwa wa ho tlalehela Palamente le setjhaba sa Afrika Borwa ka se etsahatseng selemong se fetileng le ho kenya setjhaba lenaneong la dipolotiki la selemo se tlang. Puo ya Pulo ya Palamente e ntse e le tsela ya ho keteka setjhaba sa rona le kaho ya setjhaba.

E etsahala neng?

Puo ya Pulo ya Palamente hangata e etsahala ka Hlakola. Leha ho le jwalo, ha ho na le dikgetho tsa kakaretso ho etswa dipuo tse pedi, ya pele e leng sesupo sa karolo ya ho qetela ya Palamente e tswang mme e nngwe kamora dikgetho, ha Mopresidente e motjha le Palamente ba amohelwa. Ntho e seng setlwaeding ka Hlakola 2010, Puo ya Pulo ya Palamente e ile ya tshwarwa bosiu ka kgetlo la pele, ho fa Mafrika Borwa a mangata monyetla wa ho shebella mokgwatshwabetso le ho mamela puo ya Mopresidente. Ka baka la phetoho ena, palo ya babohi ba thelevishene e ile ya ya hodimo ho tloha ho palo e ka bang dimilijone tse pedi ya babohi ho isa ka tlasenyana ho palo ya dimilijone tse nne tsa babohi.

Seabo sa setjhaba Puong ya Pulo ya Palamente

Ho nka seabo ha setjhaba ke karolo ya bohlokwa ya mokete ona. Ditho tsa setjhaba di a mengwa ho ba le seabo moketeng ona jwalo ka baeti ba Palamente. Baahi ba Afrika Borwa ho tswa ka makgalo ohle a Afrika Borwa le ho tswa provensing e nngwe le e nngwe e ba karolo ya mokoloko wa Bana le Basirelets ba Setjhaba ba Tlotlo. Mokoloko wa basirelets ba Setjhaba wa Tlotlo, ba amohelang Mopresidente Palamenteng, o kenyetse le Mafrika Borwa a tlwaelehileng. Mokoloko wa Bana wa Tlotlo o etswa ka bana ba fumanwang dikolong naha ka bophara mme ba emela batjha, bao Mafrika Borwa a behileng bokamoso ho bona. Mafrika Borwa a ikgethileng hangata a mengwa ho ba karolo ya diketsahalo. Ba fumanwa diprovensing mme ke batho ba bileng le nyehelo e ikgethang naheng.

Puo ya Pulo ya Palamente le mosebetsi wa tekolo ya tswelopele wa Palamente

Puo ya Pulo ya Palamente ke karolo e kgolo ya tekolo ya tswelopele le boikarabelo. Phephetso e kgolo ya demokrasi ke boholo boo Palamente e ka netefatsang hore mmuso o dula o ikarabela bathong. Tekolo ya tswelopele ke mosebetsi o fuweng Palamente ke Molaotheo ho beha leihlo le

ho tataisa diketso tsa mmuso. Palamente e na le matlataelo a ho tataisa makala ohle a mmuso ho kenyelletswa le a diprovensing le a lehae hore:

- ❖ Mmuso o be le boikarabelo ho balefi ba lekgetho
- ❖ Tsamaiso tsa mmuso di be pepeneng le
- ❖ Tshepo ya setjhaba mmusong e eketsehe.

Ha Palamente e etsa mosebetsi wa tekolo ya tswelopele e tsepama ho:

- ❖ Kamoo melao e kenngwang tshebetsong ka teng
- ❖ Kamoo ditekanyetso di sebedisitsweng ka teng le
- ❖ Hore ebe mafapha a mmuso a tsamaiswa ka ho phethahala na.

Mosebetsi wa tekolo ya tswelopele o kenyelletsa tsamaiso e phethahetseng ya mafapha a mmuso bakeng sa ho ntlafatsa phumantsho ya ditshebetso le ho fihlella boleng bo botle ba bophelo bakeng sa baahi bohle.

Puong ya Pulo ya Palamente, Mopresidente o lekola maemo a ditlhoko tsa setjhaba mme o theha ditabatabelo tsa maano le diphihlello bakeng sa selemo se hodimo. Ke mabapi le ditabatabelo le diphihlello tsena tseo Letona la Ditjhelete le hlhisang Ditekanyetso bakeng sa selemo se tlang, hangata ho ya mafelong a Hlakola. Ditabatabelo tsa maano le diphihlello tse ka sehlohlolong di ba karolo ya seo mmuso o tshwanelang ho se etsa selemong se tlang. Ke mokgwa oo Palamente e etsang hore mmuso o be le boikarabelo bathong, ho seo o se fihlellang, le kamoo tjelete e ajwang ka teng.

Ho etsahalang kamora Puo ya Pulo ya Palamente?

Kamora hore Puo ya Pulo ya Palamente e etswe, ho phehisanwa ka yona ke Matlo a Palamente a mabedi. Mekgatlo ya dipolitiki e fumana monyetla wa ho fana ka maikutlo a yona le ho botsa dipotso ditabeng tseo ho buuweng ka tsona puong. Dintlha tse ngongorehisang di a hlhiswa mme dibaka tsa bohlokwa tse amang naha di a totobatswa. Setjhaba se a mengwa ho ba teng le ho shebella phehisano ena jwalo ka ha ho etsahala ka dikopano tsohle tsa Palamente. Ka ho le leng, Mopresidente o arabela dintlha tse hlhisitsweng le dipotso tse botsitsweng phehisano.

Mookotaba wa Palamente ke ofe bakeng sa selemo se?

Mookotaba wa Palamente bakeng sa selemo sa 2011 ke *“Ho keteka letlotlo la tokoloho ka ho tiisa maqhama pakeng tsa Palamente le batho”*. Selemong se seng le se seng Palamente e tsebahatsa mookotaba o kgothalletswang ke tsepamo ya mawa a Palamente. Naha ya demokrasi ya nnete e labalabela ho fumana matlataelo a yona bathong, ka dikgetho tsa nako le nako le ho ba le seabo ba setjhaba mekgwatsamaisong ya puso. Mookotaba o kgothalletsa phihlello ya bonkararolo, boemedi le demokrasi ya molaotheo, mmo baahi ba nkang karolo ditabeng tsa ketsamelao le tekolong ya tswelopele. E tiisetse mosebetsi wa Palamente, eo e leng ho emela batho le ho netefatsa puso ya batho tlasa Molaotheo. Mosebetsi wa Palamente le wa Ditho tsa yona o tlameha ho tsepama matlafatsong ya maqhama pakeng tsa batho le baemedi bao ba ba kgethileng. Tswelopele ya Palamente e itshetlehile ho beng le seabo ka mafolofolo ha baahi ba Afrika Borwa kaofela ho fana ka sesupo mosebetsing wa Ditho tsa Palamente tseo ba di kgethileng mmoho le institjhushini.

Setjhaba se ka nka seabo jwang Palamenteng?

Ho ba le seabo mekgwatsamaisong wa mokete wa Puo ya Pulo ya Palamente ke e nngwe ya ditsela tseo setjhaba se ka bang le seabo Palamenteng ya sona. Ho na le ditsela tse ding tsa ho nka seabo Palamenteng mme tsena di kenyelletsa ho vouta dikgethong, ho ba setho sa mekgatlo wa dipolitiki, ho sebeletsa le ho ba setho sa mekgatlo wa boithaopo oo e seng wa mmuso, ho ikopanya le Ditho tsa Palamente, ho kenya ditlhahiso kapa dikemelo le ho romela mangolo a tletlebo Palamenteng.

Palamente e itlamme ho etsa hore e fihlellehe setjhabeng sa Afrika Borwa ka ho etsa monyetla bakeng sa ho ba le seabo ka tsela e utlwahalang le ho ba le seabo ha bohle: bana le basadi, ba

tsebang ho ngola le ho bala kapa tjhe, ba sebetsang kapa ba sa sebetseng, ba itekanetseng mmeleng kapa ba sa itekanelang, ba fumanehileng (haholo ba dulang mahaeng), le ba bang: ho kopana le ho bolela maikutlo a bona ditabeng tse mabapi le ditlhoko tsa bona tsa motheo. Manane a itseng a jwalo ka *Seboka sa Batho, Ho isa Palamente Bathong, Palamente ya Basadi le Palamente ya Batjha* ke dibaka tseo kaofela ho ikemiseditsweng ho ikamahanya le setjhaba ho utlwa maikutlo a sona ka dintho tse bohlokwa ho sona. Palamente e batla ho hodisa ho ba le seabo ha setjhaba le ho ba le karolo ho tsamaisana le mookotaba wa selemo sena e leng “*Ho keteka letlotlo la tokoloho ka ho tiisa maqhama pakeng tsa Palamente le Batho*”.

Na o ka rata ho etela Palamenteng?

Kantoro ya Thuto ya Setjhaba ya Palamenteng e fana ka maeto a sa lefelloweng Palamenteng le monyetla hore setjhaba se ka shebella diphehisano hodimo dikalaneng tsa Seboka sa Naha le tsa Lekgotla la Naha la Diprovinsi. Ditlhophiso di ka etswa bakeng sa hore setjhaba se kopane le Ditho tsa Palamente le ho etela Dimamelo tsa Maikutlo tsa Setjhaba kapa dikopano tsa Dikomiti. Ha o sa kgone ho tla Palamenteng, o ka etela websaete ya rona www.parliament.gov.za mme o etele Palamente ya rona ka ditshwantsho tsa moyeng o le sebakeng sefe kapa sefe sa lefatshe.

Bakeng sa lesedi le leng:

Ikopanye le: Nhlanhla Mrwerwe

Mohala: (021) 403 2266 • Fekse: (021) 403 3817 / 403 3303

Emeile: nmrwerwe@parliament.gov.za

DINTLHA KA POTLAKO

- Puo ya Pulo ya Palamente (SONA) e tla tshwara bosiu hape, ka la 10 Hlakola 2011.
- Puo ya Pulo ya Palamente e tla arolwa ka dikoto tse tharo. Ya pele ke ho ba le seabo ha setjhaba ka Mokoloko wa Tlotlo wa Basireletsi ba Setjhaba ha ba amohela Mopresidente le baeti ba hae ha ba tsamaya hodima khaphete e kgubedu. Sena se latelwa ke mosebetsi wa mmuso o kenyelletsang tumedisio ya dithunya tse 21 ya sesole le Sesole sa Moyeng se fofang hodimo mme qetellong e be puo e lebelletsweng haholo ya Mopresidente.
- Ditho tsa Sesole sa Naha sa Tshireletso sa Afrika Borwa (SANDF) se etsa mola tseleng eo Mopresidente a e nkang ho ya Palamenteng.
- Sesole sa Tshireletso sa Tlotlo le sona se ba le seabo moketeng ona mme sehlopha sa mmuso sa sesole se bapala pina ya setjhaba ya Afrika Borwa.
- Tumedisio ya dithunya tse 21 ya sesole e a thungwa ho tlotla Hlooho ya Mmuso, folaga ya Naha, Hlooho ya Mmuso ya Naha e nngwe, leloko la boreng le Hlooho ya mehleng ya Mmuso.

TJHEBELOPELE

Ho aha Palamente e phethahetseng e arabelang ditlhoko tsa batho le e kgamwang ke tabatabelo ya ho fihlella boleng bo botle ba bophelo bakeng sa batho bohle ba Afrika Borwa.